

Стефан Гончаров

Институт за литература – Българска академия на науките
ORCID ID: 0009-0001-0569-8159
stefan_goncharov@abv.bg

Психоаналитичен опит върху правната форма в „Градът и градът“

Stefan Goncharov
Institute for Literature – Bulgarian Academy of Sciences

A Psychoanalytic Approach to the Legal Form in “The City & The City”

Abstract

The text offers a psychoanalytic reading of “The City & The City” by China Miéville, whose Marxist theory of international law is reflected, refracted, and further complicated within the framework of the novel. The literary work is examined as a narrative that questions the conflict between the real and the ideological dimensions of a law. The latter, on the one hand, reifies and fetishizes space. On the other, it compels the interpellated subjects to deny and “un-sense” the world around them. The analysis foregrounds the contradictions between the repressive and emancipatory dimensions of the legal system.

Keywords: China Miéville, psychoanalysis, legal form, ideology

1. Законът на раз-единението: фетиш, идеология и право

„Градът и градът“ на британския автор Чайна Миевил е своеобразен роман, който ефектно и подривно се заиграва с естетическия инструментариум (клишетата, кодовете и възможностите) на детективския разказ, психогеографската литература и странната (или по-общо спекулативната) фантастика. Книгата проследява историята на мистериозно убийство, извършено на територията на фикционален град държава, разположен някъде

между България и Румъния, в близост до Черноморието. Фантастичното в случая идва от куриозното обстоятелство, че въпросната страна е разделена (или по-скоро разцепена) на два коренно различни полиса, Бешел и Ул Кома, които са не само независими един от друг, но и изцяло сегрегирани, въпреки че до голяма степен заемат една и съща географска площ. Тази спекулативна постановка позволява на романа да изследва как би изглеждал животът в една раз-единена държава, в която (поне номинално) оперират две суверенни общности, делеящи (не безпроблемно) едно физическо пространство. В случая онова, което удържа абстрактните граници, гарантиращи сдвоената независимост на Бешел и Ул Кома, е заплахата от моментално, неизбежно и непредвидимо наказание. Всеки, който не съблюдава абсурдния закон, реифициращ невидимия апартейд между „града и града“, незабавно попада под юрисдикцията на Брийч¹ [Breach]. Това е мистериозна организация с извънредни, „почти безгранични правомощия“, които позволяват на нейните членове да раздават правосъдие, без да се съобразяват с правата на хората в Бешел и Ул Кома и съответно – без да следват съдебни процедури (Miéville 2009: 68). С други думи, те заскобяват юридическия процес в името на чистото дело – на една непосредствена проява на насилие.

В този смисъл Брийч са над закона, доколкото той е (и) форма, която опосредства, регулира и удържа отношенията между различни социални актьори. Поне като такъв го разглежда Миевил в единствения си юриспрудентски труд – „Между равни права: Марксистка теория на международното право“ (но към него ще се върна по-нататък). Същевременно вероятно би било по-уместно да се твърди, че Брийч не трансцендират полето на правото, а по-скоро олицетворяват нещо (екстимно на него), което обуславя съществуването му, изпадайки (като екскремент) от неговото ползрение. Казано в термините на френския психоаналитик Жак Лакан, не би било некоректно да опишем Брийч като агенти на реалното – като функционери на онази убеглива инстанция, която нито езикът е способен да означаи, нито съзнанието да въобрази. Тяхната паралегална дейност се осъществява на едно равнище, което французинът, преpraщайки към Кант, припознава като реда на *das Ding* – обекта, около който „се върти цялото движение на репрезентацията“, въпреки че самият той е нерепрезентируем (Lacan 1992: 57). Затова, тъй като Брийч оперира отвъд трансценденталните условия за възможност на правния ред (а и на живота като цяло), организацията фигурира като

¹ Отклонявам се от превода на българското издание на „Градът и градът“, където името на тайната организация *Breach* е преведено като „агенция Престъпления“, съществително име *breach* като „престъпление“, а глаголет *breach* като „правя“ или „извършвам престъпление“ (Миевил 2012: 84). Като оставим настрана колко е уместен този „по-творчески“ превод, за нуждите на предстоящия текст предпочетох да запазя името непреведено и да използвам нарушение/нарушавам, за да запазя връзката на понятието със закона, без да се налага да дообяснявам неологизма, използван в българския текст. Поради тази причина, а и тъй като имам и други евентуални несъгласия с превода, реших да използвам мои преводи на английския текст.

нещо травматично, жестоко и из-родно [unheimlich] в съзнанието и бита на гражданите в двата града. Неслучайно, щом същите пряко се сблъскат с „привидно невъзможните сили“ на този тайнствен орган, те неизменно се оказват неспособни да възприемат и/или опишат случващото се. Срещата с реалното (на закона) се преживява като травматичното нарушение на символната тъкан, която удържа и рамкира перцептивните им способности. Именно това обяснява и защо малкото, което жителите на двата града съумяват да възпроизведат след подобни сблъсъци, е неясно, фрагментарно и объркващо. В езика и съзнанието им изскачат само неразгадаеми „форми и фигури“ – смътните контури на някакво „ужасяващо присъствие“, което се разпорежда с „гневен“, „старозаветен“ замах (Miéville 2009: 52, 66).

За да избегнат обречения конфликт с този почти метафизичен орган на чистата власт, гражданите на Бешел и Ул Кома биват обучавани от деца как да съблюдават основополагащия закон на раз-единението. Спазването му включва цял набор от сложни (ежедневни и бюрократични) техники, но в общи линии онова, което най-вече гарантира неприкосновеността на среза между двата града, е готовността на всеки жител да „от-усеща“ [unsense] онези предмети, лица и явления в пространството, които не попадат под юрисдикцията на неговия полис (Miéville 2009: 65). Така например обитателите на Бешел са длъжни да „от-виждат“ и „от-чуват“ всички хора, коли и фасади, които номинално се намират в Ул Кома (и обратно), макар че в действителност тези същите обекти са пред очите им. На практика, колкото и да е парадоксална подобна постановка, тук може да се говори за едно осъзнато (или поне перформативно) изтласкване на всичко онова, което застрашава целостта на закона и съответно – на общността и живота в нея.

Произвеждането на подобен субект, способен активно и избирателно да отрича съществуването на света около себе си, изисква не само страх, а и един мощен апарат за идеологическа интерпелация, който да поддържа ужасяващия, старозаветен статут на Брийч – този секуларизиран, но не по-малко метафизичен голям Друг. Затова и „първите години от живота на едно дете в Бешел (а по презумпция и на едно в Ул Кома) са посветени на интензивното изучаване на [перцептивни] ориентири“ – на „стилове на обличане, допустими цветове, походки и положения на тялото“ (Miéville 2009: 66). Така, „още преди да са навършили осем години“, рожбите на този феноменологичен апартейд наизустяват и усвояват всички означаващи, трасиращи невидимите граници между двата града, като така се научават да не извършват „срамни и незаконни“ (т.е. явни и умишлени) нарушения [breach]. Но дори с цялата тази идеологическа школовка де факто никой не е в състояние да спазва правилата през цялото време. Както отбелязва Тядор Борлу, вещият бешелски инспектор, от чиято гледна точка ни се разкрива страният свят на Миевил:

Ако аз или някой от моите приятели за момент се провалим и спрем да от-виждаме (а кой не го е правил? кой не е спирал да спира да вижда понякога?), стига

да не го правим демонстративно или невъздържано, не би трябвало да сме в опасност. Ако загледам за секунда-две някой привлекателен минувач в Ул Кома, ако тихо се наслаждавам на гледката на покривите в двата града, взети заедно, или ако се изнервя от шума на влак в Ул Кома, Брийч не биха ме прибрали (Miéville 2009: 52).

С други думи, Борлу си дава сметка (вероятно като повечето хора в двата града), че законът на раз-единението не е абсолютен и безвъпросен, а по-скоро условен и до голяма степен – непоследователен. Това обаче не му пречи да се държи, сякаш Брийч наистина представляват някакво ревниво, всемогъщо и всевиждащо божество, което свободно наднича в душите и мислите на хората, за да следи за малки и големи нарушения. Ако използваме една от психоаналитичните постановки на Славой Жижек, който Миевил споменава преходно в романа, бихме могли да опишем нагласата на Борлу като форма на „фетишистко отричане“ на действителността (Zizek 2008: 12; Miéville 2009: 90). Както напомня словенският философ, още Фройд разкрива „формулата“ (а съответно и логиката) на този отказ: „Много добре знам, но все пак...“. Жижек дава (марксистки) пример с фетишистката нагласа на хората към парите, които сами по себе си, т.е. като обекти (банкноти и монети), не притежават почти никаква стойност отвъд онази, която либидинално инвестираме в тях, за да ги превърнем в инструмент за социален обмен (на стоки).

Тезата на словенеца е, че макар и всички (поне номинално) да сме наясно с този банален факт, това не ни пречи да се държим (да действваме и оперираме) „като че ли“ [als ob] средствата, репрезентиращи, оформящи и даващи израз на интересубективните ни отношения и позиции, са всъщност нещо отделно от нас, притежаващо само по себе си някаква „възвишена“ ценност, която диктува желанието и насладите ни (от убежната точка на самата си травматична несъстоятелност). Или, казано иначе, „много добре знаем, че парите са материален обект като всеки друг, но все пак...“ вярваме (и в резултат се отнасяме към тях), сякаш са, както отбелязва Жижек, „направени от някаква специална субстанция“, която ги разграничава от (и често извисява над) всеки друг предмет в едно общество. За словенеца именно това е „възвишеният обект на идеологията“ – „някаква материална вещ, издигната до статута на невъзможния *das Ding*“, около чиято травматична невъобразимост се оформя и завихря „фантазмът [въображаемо-символният комплекс от образи и знаци], който регулира социалната действителност“ (Zizek 2008: 33, 77).

Любопитното на случая, описан в „Градът и градът“, е, че самото пространство е било овещностено и (в известен смисъл) сакрализирано, като така то се е преобразувало от проста форма на възприятието (кантиански погледнато) в средство, което служи да се репрезентират и регулират сложните взаимоотношения между две крайно хетерогенни общности, чиито противоречия и различия вероятно им пречат да съжителстват по много други (мирни) начини заедно. Именно заради това около „пространствения

обмен“ в Бешел и Ул Кома – т.е. около самото преминаване на лица и обекти от „тук в тук(а)“ – се е зародил идеологически разказ, който се старее да прикрие (зад фантазменото всемогъщество на големия Друг, отразен в лицето на Брийч) травматичната несъизмеримост на живота в двата града. Това, разбира се, е спекулативен прочит на романа, но в случая той е допустим, доколкото Миевил нарочно оставя точния повод за създаването на тази странна държава-чифт, забулен в мистерия, подканвайки (или най-малкото провокирайки) читателя сам да стигне до някакво интелигибелно заключение за условията за възможност на подобна разцепена (или направо шизофренна) нация. На практика в книгата единствено се отбелязва, че раз-единението на Бешел и Ул Кома фигурира като „сянка в историята“ на двата града, тъй като това енигматично събитие се е състояло толкова назад във времето, че се е превърнало в „неизвестна величина“, забулена в митове и легенди (Miéville 2009: 50). Както подчертава Борлу, що се отнася до произхода на този „шизополис“ (до първичната сцена, довела до неговото създаване), „всичко може да е станало“ – не е ясно дори за какво е по-редно да се говори, за „схизъм или обединение“ [schism or conjoining].

Вероятно отговорът е за нито едно от двете, тъй като става дума за реалното на едно основополагащо отношение, което едва ретроспективно бива търсено и в резултат произведено, разпознато и мислено като причина за появата на нещо ново. В действителност може би онова, което Лакан отбелязва за сексуалната връзка между мъжа и жената – а именно че такава няма, защото не може да бъде означена, – важи и за отсъстващата брънка в историята на Бешел и Ул Кома (Lacan 1991: 134). От тук, ако приемем, че Брийч наистина са агенти на реалното – на травматичната истина, че в основата на закона стои една липса, която едва ретроактивно се раз(с)крива посредством един или друг разказ за миналото, – то тогава и те (условно казано) не съществуват.

Подобен прочит е подкрепен от думите на самия Борлу, който недвусмислено заявява, че „Брийч са нищо“, „празнина, пълна с гневни полицаи“ [void full of angry police], която „обгръща“ всеки, който „наруши“ [breach] закона или просто реши да спре да от-рича и от-усеща циркулацията на тела и стоки в пространството (Miéville 2009: 248). Подобна формулировка ефектно онагледява и едно от другите известни изказвания на Лакан, а именно че големият Друг, тоест символният ред в своята тоталност и завършеност, не съществува (Lacan 2019: 372). С други думи, законът е непълен, авторитетът му е условен, а пък неговите „аватари“ (както Миевил нарича агентите на Брийч) не притежават друго право освен това на собствено си (човешко, твърде човешко) дело. В този смисъл тези „гневни полицаи“, опериращи фриволно в празнината, която е самото ядро на правната форма, са като всички останали. На практика единствената разлика между тях и редовните граждани на Бешел и Ул Кома е, че първите свободно (избират да) действат отвъд символните координати на социума в името на реалното,

което е обвързано, както ключово маркира Лакан, с един своеобразен „закон отвъд всеки закон“, забележим в нагона към смъртта (Lacan 1992: 21).

Векторът на този прочит следва самата канава на романа, който е (най-общо казано) разделен на две части – преди Борлу да извърши нарушение в хода на своето разследване и след това, когато Брийч го арестуват, макар и не толкова, за да го накажат, колкото за да го върворят в своята „празна действителност“. Бързо става ясно (и на нас, и на инспектора), че тази толкова мистериозна организация не само не е всесилна и всезнаеща, но и че нейните членове са объркани и „уплашени“ от събитията в разказа (Miéville 2009: 246). Става дума за факта, че зад убийството, което Борлу разследва, изглежда стои някаква грандиозна конспирация, която никой, включително и Брийч, не може да различи. Проблемът е не само че тази тайна полиция се е оказала абсолютно импотентна в опитите си да разбере какво се случва, но и че (поне на този етап в романа) всички доказателства сочат към нещо невъзможно, а именно, че съществува трети, хипотетичен град, из-родно вътъкан в т.нар. „оспорвани зони“ [dissensi], които „Бешел счита, че са на Ул Кома, а Ул Кома смята, че са на Бешел“ (Miéville 2009: 50).

Още в първата половина на романа става ясно, че въпросният митичен полис, Орсини, ще се окаже в основата на разследването на Борлу, тъй като жертвата на убийството – американската докторантка по археология Махалия – изглежда е била обсебена от конспиративната идея за неговото съществуване. Миевил ни разкрива, че младата жена е прекарвала свободното си време в опити да открие легендарния град и да се свърже с неговите жители, като по всичко личи, че именно заради това е била убита, и то по начин, който подсказва, че вероятно са били замесени лица от високите ешелони на властта и в Бешел, и в Ул Кома. Всичко това успява да всее смут сред агентите на Брийч, които, изправени пред всички неясни доказателства и потенциални заплахи, започват да се тревожат (подобно на обикновените жители в градовете), че може би над тях (или дори срещу тях) стои някаква „дълбока държава“, която манипулира живота на всички. Погледнато от теоретична гледна точка, тези „гневни полицаи“ за момент се поддават на изкушението да повярват в идеологически разказ, който те самите налагат – в наивния фантазъм, че наистина има нещо немислимо, възвишено и всемогъщо, което е иманентно на пространството (и начина, по който то е било овещностено) в Бешел и Ул Кома.

С други думи, Брийч сякаш забравят факта, че „няма Друг на Другия“ – че не съществува правно-властови метадискурс, който някой е способен задкулисно (и съответно обценно) да владее. Все пак тайната на закона (неговата празнина) не би трябвало да е скрита за тях, защото не Друг, а именно те самите се изправят пред нея в произвола на всяко свое дело. Но в крайна сметка дори Брийч не са способни да заемат привилегирована, (мета)позиция спрямо фантазма, който регулира социалната реалност в двата града, тъй като, както изтъква Жижек, от идеологията няма изход, доколкото тя

самата е форма на „бягство“ от нещо „травматично“, което субектът не може да понесе (Žižek 2008: 45). В случая на романа „реалната ядка“, която очевидно не може да бъде символизирана и преработена (и съответно трябва да бъде фантазмено покрита), е, разбира се, фактът, че в основата си правната форма е беззаконна, противоречива и често пъти обвързана с безсмислени и нерегулируеми прояви на насилие.

2. Теорията на Миевил: възможностите на правната форма между фикцията и юриспруденцията

Тук е мястото да се отбележи, че в своята дисертация по международно право Миевил стига до подобно заключение за травматичната същност на юриспруденцията. Както той отсича в края на книгата си: „Хаотичният и кървав свят около нас – това е върховенството на закона“. Същевременно, контра Жижек, авторът изглежда поне отворен към идеята, че отчуждението, което правната форма предполага, е преодолимо, или поне, че тя самата някой ден ще „изтлее“ [wither away] с края на капитализма и развитието на социализма (Miéville 2004: 99). Въпросното спекулативно схващане той привнася от работата на съветско-литовския юрист Евгени Пашуканис, чиято марксистка критика на закона обуславя цялостния подход на британеца към проблемите, функциите и перспективите на международното право. Най-общо Миевил, следвайки внимателно своя теоретичен предшественик, артикулира три основни тези: 1) че правната форма не е нищо друго освен „израз на отношенията между абстрактни собственици на стоки в рамките на стокския обмен“ (Miéville 2004: 6); 2) че този подход към закона позволява да се намери общият произход на вътрешното и международното право (Miéville 2004: 131); 3) че „единственото регулаторно насилие, способно да поддържа правната форма и да я изпълни с конкретно съдържание, е насилието на един от участниците“, от което следва, че „в действителност законът и саморазправата са изключително тясно обвързани“ (Miéville 2004: 136).

На практика и трите основни тези на Миевил се промъкват в сюжета и концептуалната структура на „Градът и градът“. Ако вземем например първата, бихме могли да изтъкнем факта, че развързката на романа (поне в едно отношение) ни разкрива, че зад убийството на Махалия (и всички странни събития, които сполетяват Бешел и Ул Кома) не стои някакъв таен град, където „живеят илюминатите“, а по-скоро абстрактният интерес на интернационалния Капитал (Miéville 2009: 50). В крайна сметка се оказва, че един от министрите на Бешел, социалдемократът Михел Бурич, е помагал на сенчестата международна корпорация „Ядро и дамга“ [Sear and Core] да контрабандира ценни артефакти, открити по време на разкопки в Ул Кома. За целта политикът влиза в непряк контакт с Махалия, представяйки се за функционер на Орсини, като така той се възползва от obsесията на младата жена с митичния град, за да я убеди да му предава материали от археологическите обекти, до които тя има достъп заради следването си. Кога-

то докторантката обаче открива, че легендарният криптополис всъщност не съществува, тя бива убита от един от другите участници в конспирацията – археолога Дейвид Боудън, своеобразния баща на (квази)научната теория, че Орсини не е просто конспиративна приказка.

След като Махалия бива неутрализирана, конспираторите превозват тялото ѝ от Ул Кома в Бешел, за да си покрият следите и да объркат редовната полиция и на двете места. За да не привлекат вниманието на Брийч обаче, те скриват трупа в стар ван и го пренасят законно през основното КПП между двата града. По този начин, следвайки „анално-фарисейски“ буквата на закона, конспираторите пречупват неговата логика и изневеряват на духа му, като извършват своеобразно нарушение [breach], доколкото действията им заплашват „целостта на среза“, който удържа суверенитета на двата града. Именно така Миевил ни разкрива, че правната форма на раз-единението (с всички нейни абсурдни условности) представя, изразява и обслужва интересите и „отношенията между абстрактни собственици на стоки в рамките на стоковия обмен“. Иначе казано, става ясно, че онези, които най-много печелят от фетишизацията на пространството в двата града (на циркулацията на тела и стоки в него), са капиталистите, „Ядро и дамга“, и техните високоплатени слуги в парламента и университета, Бурич и Боудън.

Що се отнася до другите две основни тези на Миевил върху същността на правната форма, те са заложили в самата постановка на света и събитията в „Градът и градът“. От една страна, самото (шизоидно) съществуване на Бешел и Ул Кома красноречиво онагледява любопитната позиция на автора, че в основата си местното право е между-народно, и обратно. От друга, начинът на опериране на Брийч изобличава факта, че в основата на закона лежат насилието и саморазправата, които (в последния анализ) изпълват правната форма с конкретно съдържание (или лаканиански казано, покриват нейната травматична празнина). Това особено ясно се вижда в края на романа, когато Борлу бива официално вербуван от тайната полиция и отбелязва, че сега, когато вече не е инспектор, „задачата му се е променила“ – той повече няма да „поддържа закона“, а по-скоро ще „съхранява мембраната, която го задържа на мястото му“ (Miéville 2009: 312). Тази „особена обвивка“, която удържа реда на позициите в символното (и за която още Фройд говори в „Отвъд принципа на удоволствието“), представлява прага на смъртта – на онзи „закон отвъд всеки закон“, за който стана дума по-горе (Фройд 2024: 169 – 170).

Същевременно тук отново достигахме една граница, отвъд която теоретичният подход на Миевил към правната форма се оказва в дълбочина несъизмерим с този на психоанализата. Ако вземем насериозно тезите, изведени в дисертацията на британеца, то тогава би следвало да заключим в някакъв утопичен ключ, че Брийч са общенна организация, която трябва да бъде заличена заедно със закона (на капитализма), който тя осъзнато или не брани. Ако обаче продължим да четем романа в лаканианско-жижекиански ключ, то вероятно бихме стигнали до привидно по-консервативното заключение, че нито правната

форма, нито нейното скрито насилие са феномени, които могат просто да „изтлеят“, доколкото те са по-скоро условията за възможност на всяка (човешка) действителност. Отвъд закона и неговите перверзни аватари битува единствено травматичната нищета на всеки свят – онова непоносимо, немислимо и празно ядро, пред което субектът се разпада. От тази перспектива Брийч не са просто насилници – те са последното убежище на човешкото, което в своята немощ се отнася към самото себе си с жестокост не защото е принудено да брани интереса на капитала, а тъй като се опитва (дори на цената на голяма болка) да запази „мембраната“, която го конституира като нещо (все още) не-мъртво. Разбира се, това не означава, че действията на тайната полиция в романа не са обценени, но предполага една по-критична позиция към възможността за изход от селенията на закона, идеологията и отчуждението.

От тук обаче като че ли следват поне два въпроса. Първо, как би било по-редно да четем романа – от перспективата на (теоретичната работа на) Миевил или от гледната точка на психоанализата, която изглежда също предлага продуктивен подстъп към текста, както забелязват и други автори (Hourigan 2011; Ljubica Matek 2020)? И второ, ако наистина няма начин да се напуснат абстрактните географски ширини на закона и идеологията, то има ли поне място в романа, което ни предлага някаква прагматична (а не утопична) алтернатива на статуквото в двата града?

Що се отнася до първия въпрос, бих следвал аргумента на политолога Антъни Ф. Ланг, който в своята статия върху репрезентацията на правната форма в „Посланическо градче“ и „Градът и градът“, убедително демонстрира, че романите на Миевил не просто онагледяват неговите научни теории, но и влизат в плодотворни и противоречиви конфликти с тях. Затова и в своята статия авторът решава да се опита да „открие в белетристиката [на британеца] критически подстъп към неговата теория на международното право“ (Lang 2015: 216). Настоящата статия практически се стреми да постигне същото нещо – да съпостави полемично двете лица на Миевил, но не просто от перспективата на неговото творчество, а от позицията на един опит то да бъде четено аналитично. В този смисъл отговорът на по-горния въпрос не е еднозначен, доколкото настоящият прочит търси в самата дизюнкция (в несъизмеримостите и празнините) между лаканианския анализ на „Градът и градът“ и дисертацията на британеца една раз-единена теория на правната форма, която да отразява и демонстрира структурата на самия роман.

Що се отнася до втория въпрос, светът, който Миевил е изградил, ни предлага поне два примера, които подсказват, че (противно на неговите собствени тези) бихме могли, ако не да установим едно безпроблемно отношение към (празнината на) правната форма, то поне да мислим (и евентуално да се движим в посоката на) един по-свободен живот на ръба на нейното зеещо лоно – там, където трансгресивната граница „между закона и закона“ ни принуждава да действваме. В този аспект на първо място трябва да бъде изтъкнат образът на Борлу, който в една сцена, изправяйки се пред

абсурда на статуквото в Беше и Ул Кома, решава да се жертва (да рискува гнева на Брийч), като осъзнато извършва нарушение, за да улови един от конспираторите, замесени в убийството на Махалия. По този начин (поне от лаканианска перспектива) инспекторът се превръща в пълнокръвен субект, доколкото той поема отговорност за своето (трансгресивно) желание да разбере истината за случая и да възнесе справедливост дори на цената на собственото си благосъстояние (и фантазмена позиция в символния ред). В този смисъл Борлу онагледява тезата на американския психоаналитик Брус Финк, че по същество „субектът няма битие, освен като нарушение [breach] в дискурса“ (Fink 1995: 41). От тук следва и една от главните цели на анализата, а именно да помогне на човек да „поеме отговорност“ за факта, че е субект, т.е. „за онова, което прекъсва“ обмена на означаващите около него (собственото му неосъзнато желание; Fink 1995: 47).

От тази перспектива бихме могли да твърдим, че Борлу успява да „прекоси фантазма“, който удържа първерзното статукво в Бешел и Ул Кома, за да се изправи лице в лице с истината за позицията си (и за начините, по които конформистки участва) в поддържането на този абсурден идеологически апарат (Fink 1995: 61). Както става ясно обаче, веднъж преминал през тази своеобразна (социо)анализа, човек губи способността си да от-рича и от-усеща двата града и съответно да живее като обикновен жител на Бешел и/или Ул Кома. Затова Брийч вербуват инспектора, като му разкриват, че в края на краищата всички техни агенти някога са били редовни граждани, преди да извършат нарушение и да се сблъскат с тайната на закона и истината на желанието. Така, преминавайки от другата страна на фантазма, тези „гневни полицаи“ придобиват определено ниво на автономност да действат и съществуват, както намерят за добре, в „промеждутъка“ [interstice] между двата града, при условие че бранят този трансгресивен, атопичен праг, който се явява условие за възможност на живота в Бешел и Ул Кома. Същевременно Миевил ни дава ясно да разберем, че за Борлу „междуването“ не е утопично състояние, а по-скоро компромисен а-топичен опит да се избегне (поне на индивидуално ниво) насилието, което законът предполага. Все пак инспекторът става агент на Брийч не защото иска, а тъй като алтернативата е да бъде затворен или убит. От друга страна обаче, Миевил не се стеснява и да изтъкне позитивите на по-свободния живот в промеждутъка, като в последния абзац на романа Борлу дори изтъква, че:

Тук, където съм аз, всички сме философи и обсъждаме – наред с много други неща – въпроса къде всъщност живеем. Моята позиция е либерална. Да, аз живея в промеждутъка – но освен това живея едновременно в града и града (Miéville 2009: 312).

С други думи, Брийч живеят като своеобразни крал-философи, които, макар че подплатяват закона с дела, насилие и произвол, все пак си позволяват и да поставят под въпрос правната форма, вероятно дебатирайки

нейната тайнствена празнина. Разбира се, тази относителна свобода, която дори позволява на Борлу да се идентифицира като либерал, отново не е еднозначна, доколкото, от една страна, личните позиции на Миевил са отявлено комунистически, а от друга – „Държавата“ на Платон, която се явява като скрита референция и на други места в текста, може да бъде четена и като утопичен, и като дистопичен разказ. В този ред на мисли дори и фигурата на инспектора наистина да е използвана, за да се изследват и еманципаторните възможности на правната форма, заключенията на романа по този въпрос са абсолютно двусмислени, което не само утвърждава неговата цялостна атопичност, но и демонстрира способността на Миевил да улавя, удържа и утилизира цял набор от сложни противоречия.

До същите изводи стигаме и когато обърнем внимание на другия образ в историята, който мимоходом ни разкрива, че отношението на субекта към закона би могло да е съвместимо с неговата свобода (в убежната точка на желанието му). Става дума за Дейвид Боудън, който, след като се разбира, че е убил Махалия, се опитва да избяга от Бешел и Ул Кома по начин, който изглежда чупи всички правила на двата града. Той потегля към границата на крак, вървейки така, че никой да не е в състояние да прецени нито в кой полис е, нито дали извършва нарушение. Оказва се, че Боудън се е научил да манипулира означаващите, конституиращи символния ред в двата града, по начин, който го прави невидим за статуквото. Той е съумял да подбере всичко от дрехите до жестовете си така, че да се трансформира в нещо неразлично, двузначно и изродно самородно в очите на закона. Борлу отбелязва, че Боудън е способен да извърши подобен дискурсивен фокус, защото е „опитен гражданин“, „съвършен наблюдател“ и вещ учен, но онова, което в действителност отключва автопоетичното отношение на археолога към закона е не друго, а неговото страстно желание да докаже съществуването на Орсини – на един трети град, който той самият е съчинил.

В този смисъл Боудън демонстрира силата на желаещия субект да се ангажира творчески със закона, чиито условности, празнини и противоречия го правят отворен за художествени интервенции и поправки. Така, въпреки че Орсини е фикционална конструкция, действията на археолога на практика доказват, че ако не друго, митичният град би могъл да съществува – да се яви в настоящето като нещо реално, което предизвиква границите на социалната действителност в Бешел и Ул Кома. Но за жалост, въпреки че Боудън е способен да трансформира невъзможния обект на желанието си в актуално събитие, той изглежда не съзнава радикалния потенциал на този факт. Той не си дава сметка, че действията му парадоксално трансформират абсурдната идея за третия град в практическа алтернатива на статуквото в Бешел и Ул Кома. С други думи, в последния анализ Орсини се разкрива като един (не)възможен политически проект, чиято реалност трябва да бъде извоювана тук-и-сега.

Боудън обаче не е в състояние да съзре тази истина (за неговото собствено желание), тъй като е прелъстен от въображаемия хоризонт на егоизма си – на своя грандомански блян да се превърне в човека, разгадал травматичната енигма на раз-единението на двата града. Когато обаче става ясно, че отговор на този въпрос наистина няма, археологът отказва да приеме тази реалност и съответно – да поеме отговорност за настоящето на Бешел и Ул Кома. Вместо това, след като на младини бива дискредитиран и осмян от академичната общност за теориите си, Боудън открива в схемата на Бурич и ентузиазма на Махалия (която е негова страстна почитателка) още един шанс да се опита да убеди (или по-скоро да излъже) всички, че той винаги е бил прав – че тайното общество на Орсини наистина е дърпало конците в двата града от стоици години. Когато обаче докторантката се усеща, че има нещо нередно и алогично в писмата и задачите, които получава от предполагаемите функционери на третия полис, тя на практика повтаря травмата на Боудън, като отново му разкрива несъстоятелността на неговите разкази и псевдотеории. В крайна сметка се оказва, че именно заради това археологът напада и убива Махалия. Както обяснява Борлу:

С каква ярост я бе нападнал. Мисията му – постфактум да реабилитира мъртвия си проект – в този момент е била унищожена. Без игри и без съревнование. Бил е изправен пред простия факт, че Махалия, без дори да е наясно с това, го е надхитрила, като е осъзнала, че измислиците му са в действителност измислени въпреки опитите му да запечата истината за тях, да я херметизира. Тя го е смачкала без коварство или злоба. Самите доказателства отново унищожили творението му – и то подобрената версия, Орсини 2.0 – като първия път, когато той наистина си вярвал. Махалия е умряла, защото е доказала на Боудън, че той е бил глупак да вярва в градска легенда, която той самият е създал (Miéville 2009: 300).

Така в края на краищата се разкрива, че в основата на цялата конспирация, разтърсила правните устои на Бешел и Ул Кома, не стоят точно (или поне не само) интересите на международния капитал, а по-скоро желанието и раненото его на един случаен субект. С други думи, посредством образа на Боудън, Миевил отново проблематизира и/или усложнява собственото си отношение към възможностите и функциите на закона, като обаче остава скептично настроен към неговия еманципаторен потенциал, доколкото той, както виждаме от романа, най-често обслужва страстите и/или либералните щения (в случая на Борлу) на отделни индивиди за сметка на всеки опит колективно да се трансформира светът. Но за щастие, това не е финалната дума на британския автор по въпроса за границите и хоризонта на правната форма (а и на езика като цяло). В по-късни романи като „Посланическо градче“ Миевил ще изследва отношението на субекта към закона, статуквото и промяната (и) от гледната точка на колективното. За жалост, това напуска рамките на настоящия текст, който трябва да се задоволи с противоречията, липсите и страстите, които правната форма генерира в раз-единения, атопичен свят на „Градът и градът“.

Библиография

- Миевил 2012: Миевил, Чайна. *Градът и градът*. София: Алтера. [Mievil 2012: Mievil, Chauna. *Gradat i gradat*. Sofia: Altera.]
- Фройд 2024: Фройд, Зигмунд. *Психология на несъзнаваното*. София: Колибри. [Froyd 2024: Froyd, Zigmund. *Psihologiya na nesaznavanoto*. Sofia: Kolibri.]
- Fink 1995: Fink, Bruce. *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance*. Princeton: Princeton University Press.
- Hourigan 2011: Hourigan, Daniel. Breach! The Law's Jouissance in Miéville's *The City & The City*. – *Law, Culture, and the Humanities*, Vol 9, № 1, pp. 156 – 168.
- Lacan 1992: Lacan, Jacques. *Seminar, Book VII: The Ethics of Psychoanalysis, 1959 – 1960*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Lacan 2019: Lacan, Jacques. *Desire and its Interpretation: The Seminar of Jacques Lacan, Book VI*. Cambridge: Polity Press.
- Lang 2015: Lang Jr., Anthony F. Between International Law in *The City & The City* and Embassytown. – In: *China Miéville: Critical Essays*. C. Edwards and T. Venezia (ed.). Canterbury: Gylphi, pp. 213 – 238.
- Matek 2020: Matek, Ljubica. Who Owns the City? China Miéville's *The City and the City* as an Urban Gothic Dystopia. – *Studies in Gothic Fiction*, Vol. 6, № 2, pp. 17 – 26.
- Miéville 2005: Miéville, China. *Between Equal Rights: A Marxist Theory of International Law*. Leiden: Brill.
- Miéville 2009: Miéville, China. *The City & The City*. New York: Del Rey.
- Žižek 2008: Žižek, Slavoj. *The Sublime Object of Ideology*. Verso: London.